

CHOROBY WĄTROBY I DRÓG ŻÓŁCIOWYCH

Wstęp

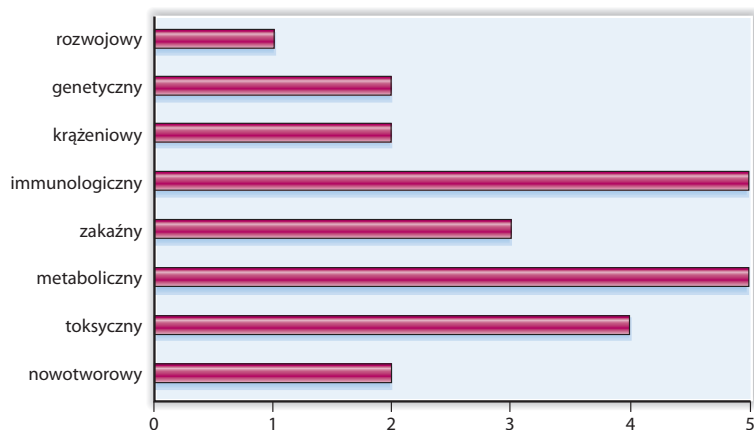
Wątroba jest największym narządem wewnętrznym organizmu, stanowiącym 3–5% całkowitej masy ciała. Anatomicznie jest częścią układu pokarmowego, fizjologicznie zaś należy do całego organizmu. Uczestniczy prawie we wszystkich szlakach metabolicznych i jest głównym miejscem przemian węglowodanów, lipidów, białek, hormonów, substancji odżywczych, leków i toksyn. Wątroba spełnia wiele niezwykle złożonych funkcji wydzielniczych i jest głównym źródłem większości białek osocza, lipoprotein i węglowodanów, uwalnianych ze swoich zasobów. Wydala również żółć, będącą główną drogą eliminacji zmetabolizowanych lipidów (np. cholesterolu), substancji mineralnych (np. miedzi) i leków. Z powodu rozmiarów jest wspólnym miejscem rozwoju nowotworów pierwotnych lub przerzutowych.

Choroby wątroby są ważną przyczyną zachorowalności i śmiertelności człowieka. Na ich kliniczne znaczenie wskazują następujące informacje:

- Schorzenia wątroby są odpowiedzialne za przeszło 40 000 przypadków śmierci rocznie w Stanach Zjednoczonych.

- Około 4–5 mln Amerykanów jest zarażonych wirusowym zapaleniem wątroby C, ale rzeczywista liczba zakażonych osób pozostaje nieznana.
- Objawy chorób wątroby nie są oczywiste: około 40% pacjentów w końcowym etapie chorób wątroby może nie mieć żadnych znamienych objawów.
- Nieprawidłowe wyniki prób wątrobowych stwierdza się u 20% hospitalizowanych pacjentów, a jeszcze wyższy procent – u ciężko chorych, po zabiegu operacyjnym lub urazie.
- W znacznej liczbie przypadków niekorzystne reakcje polekowe dotyczą wątroby.
- Powiększenie wątroby stwierdza się u większości pacjentów z zastoinową niewydolnością serca i w wielu innych chorobach i nałogach, takich jak cukrzyca, otyłość i alkoholizm.

Schorzenia wątroby mogą mieć wiele przyczyn. Względne kliniczne znaczenie różnych schorzeń wątroby przedstawiono graficznie na ryc. 8-1.

Ryc. 8-1. Względne kliniczne znaczenie różnych schorzeń wątroby.

SŁOWA KLUCZOWE

Anatomia i fizjologia

Bilirubina. Żółty barwnik powstający z hemu, składowej hemoglobiny. Utlenianie hemu daje początek biliwerdynie, która przechodzi w bilirubinę. Biochemicznie składa się ona z czterech pierścieni pirolowych („otwarty tetrapiol”). Ta niesprzężona (wolna) bilirubina jest nierozpuszczalna w wodzie. Jest wiązana z albuminami i transportowana do wątroby. W wątrobie sprzęga się z resztami kwasu glukuronowego przy udziale UDP-glukuronolotransferazy; powstałe monoglukuroniany i diglukuroniany bilirubiny są rozpuszczalne w wodzie. Wraz z żółcią są one wydalone do jelita, gdzie przez transformację bakteryjną powstaje urobilinogen, częściowo zwrotnie wprowadzany do krążenia (20% wchłania się do krwi), w większości docierający do wątroby. Sprzężoną bilirubinę nazywa się również bezpośrednią; niesprzężoną – pośrednią. Bilirubina jest odpowiedzialna za żółte przebarwienie skóry i śluzówek w żółtaczce.

Brodawka Vatera. Uniesienie śluzówki dwunastniczej w miejscu wejścia przewodu żółciowego wspólnego i trzustkowego do jelita.

Hepatocyt. Komórka reprezentująca główną metaboliczną komórkę wątroby.

Komórka Kupffera. Stabilny makrofaż, komórka żerna znajdująca się zatokach wątroby.

Komórki gwiazdźiste Ito. Komórki podścieliska rozrzucone w przestrzeniach Disseo. Zwane lipocytami, gromadzą tłuszcz i witaminę A; w marskości wątroby mogą ulec transformacji do miofibroblastów, komórek wytwarzających kolagen.

Końcowa żyłka zrazika. Zwana żyłką centralną zrazika, stanowi początek żylnego wątrobowego systemu wewnątrz zrazika (gronka). Jest umiejscowiona w centralnej jego części. Otrzymuje krew z zatok wątrobowych i przenosi ją w kierunku żyły wątrobowej i żyły głównej dolnej.

Pęcherzyk żółciowy. Narząd jamisty, połączony przewodem pęcherzykowym z głównym przewodem żółciowym. Służy jako zbiornik do przechowywania żółci.

Przestrzeń okołozatokowa Disseo. Wąska przestrzeń pomiędzy biegunem naczyńniowym hepatocytów a naczyniami zatokowymi.

Przestrzeń wrotna. Trójkątny włóknisty obszar obwodu zrazika wątrobowego, który zawiera końcowe odgałęzienia żyły wrotnej i tętnicy wątrobowej, a także niewielkie przewodziki żółciowe. Błazka graniczna to pojedyncza warstwa hepatocytów, która oddziela przestrzeń wrotną od hepatocytów zrazika (gronko wątrobowe).

Przewód żółciowy wspólny. Główna pozawątrobowa droga żółciowa. Jest kontynuacją przewodu wątrobowego wspólnego od miejsca, gdzie łączy się z przewodem pęcherzykowym, dochodząc jako przewód żółciowy wspólny do brodawki Vatera w dwunastnicy. Służy jako droga transportu żółci.

Tętnica wątrobowa. Tętnica odchodząca od pnia trzewnego, dostarczająca większość krwi tętniczej do wątroby.

Torebka Glissona. Otrzewna wraz ze stanowiącą podłoże tkanką włóknistą okrywającą wątrobę. Włókniste pasma tkanki łącznej przechodzą od torebki do mięszu wątroby wzdłuż przewodów żółciowych i naczyń krwionośnych. Torebka Glissona jest unerwiona czuciowo.

Wnęka wątroby. Trzewna (dolna) powierzchnia wątroby, przez którą główne naczynia krwionośne i pozawątrobowe przewody żółciowe wchodzi do mięszu wątroby.

Zatoki. Sinusoidy. Małe wątrobowe naczynia krwionośne mające związek z naczyniami włosowatymi. Różnią się od tych drugich tym, że warstwa śródbłonkowa nie tworzy jednolitej struktury, lecz zawiera liczne wolne przestrzenie („fenestracje”).

Zrazik wątrobowy. Hipotetyczna jednostka anatomiczna wątroby, składająca się z przebiegającej w centrum żyły środkowej otoczonej hepatocytami. Przestrzenie wrotne (bramno-żółciowe) zawierają najmniejsze odgałęzienia tętnicy wątrobowej, żyły wrotnej i drogi żółciowe umiejscowionej na skraju zrazika.

Zwieracz Oddiego. Pętla mięśni gładkich otaczająca końcową część przewodu żółciowego wspólnego, przewodu trzustkowego i brodawkę Vatera. Cholecystokina i bodźce nerwowe powodują rozluźnienie lub skurcz zwieracza, regulując przepływ do jelita.

Żyła wątrobowa. Żyła, która odprowadza krew żylną z wątroby do żyły głównej dolnej.

Żyła wrotna. Żyła, która przyjmuje krew z żył śledzionowych i trzustkowych oraz żył krezkowych górnej i dolnej. Doprowadza żylną krew trzewną do wątroby.

Patofizjologia i medycyna laboratoryjna

Cholestaza. Zastój żółci w drogach żółciowych, zazwyczaj z powodu zablokowania przewodów żółciowych. Cholestaza kanalikowa może być konsekwencją uszkodzenia komórek wątroby, jednocześnie będąc jednym z objawów ich uszkodzenia. Cholestaza jest związana z hiperbilirubinemią sprzężoną i bilirubinurią i towarzyszą jej odbarwione (acholiczne) stolce.

Encefalopatia wątrobowa. Zaburzenia funkcji mózgu spowodowane przez schorzenia wątroby. Objawy obejmują *asterixis* (drżenie i trzępotanie rąk, grubofaliste drżenie rąk), utratę koordynacji ruchowej i postępującą śpiączkę. Śpiączkę klasyfikuje się w skali od I do IV; może ona być śmiertelna.

Ginekomastia. Powiększenie gruczołów piersiowych u mężczyzny. U pacjentów z marskością wątroby jest zazwyczaj spowodowana przez hiperestrogenię (hiperestrogenemię), wynikającą z braku lub niekompletnej wątrobowej inaktywacji endogennych estrogenów.

Kamica żółciowa. Powstanie kamieni żółciowych w układzie wątrobowo-żółciowym, najczęściej w pęcherzyku żółciowym.

Nadciśnienie wrotne. Podwyższenie ciśnienia krwi ponad 12 mm Hg w układzie wrotnym. Główne konsekwencje nadciśnienia wrotnego to puchlina brzuszna, żyłaki przełyku i powiększenie śledziony.

Pajęczki wątrobowe (spider nevus), naczyniaki gwiazdźiste. Znane jako teleangiektazje, spowodowane przez poszerzenie małych skórnych naczyń krwionośnych. Mają czerwone, centralne, kropkowane wybrzuszenie z rozchodzącymi się promieniście odgałęzieniami. Rozwijają się zazwyczaj na skórze górnej części klatki piersiowej i – podobnie jak rumień dłoniowy – są powikłaniem wynikającym z hiperestrogenizmu, często występują w marskości wątroby.

Powiększenie śledziony. Splenomegalia. U pacjentów z marskością jest spowodowane przewlekłym, biernym jej przekrwieniem, które rozwija się w nadciśnieniu wrotnym. Związane z innymi skutkami hypersplenizmu, takimi jak niedokrwistość i małopłytkowość.

Powiększenie wątroby. Hepatomegalia. Konsekwencja różnych zmian metabolicznych, prowadzących do nagromadzenia tłuszczu (np. otyłość albo cukrzyca), hemosyderyny (np. he-

mochromatoza) albo zastojowi krwi wątroby w niewydolności serca. Guzy również mogą powodować powiększenie wątroby.

Próby wątrobowe (liver function tests – LFT). Badania laboratoryjne krwi pacjenta, konieczne do oceny stopnia uszkodzenia komórek wątroby oraz jej czynności metabolicznej i wydalniczej. Obejmują pomiar aktywności aminotransferaz surowicy (AspAT i AlAT), fosfatazy zasadowej, bilirubiny, albumin i parametrów krzepnięcia (najczęściej czas protrombinowy – PT).

Puchlina brzuszna. Wodobrzusze (ascites). Nagromadzenie surowiczego płynu w jamie brzusznej. Zazwyczaj jest objawem marskości wątroby, ale może być również konsekwencją uogólnionej hipalbuminemii lub przewlekłej niewydolności serca.

Stłuszczenie wątroby. Znane również jako *steatosis*, jest konsekwencją nagromadzenia się tłuszczów wewnątrz hepatocytów. Tłuszcz zaczyna się gromadzić w postaci niewielkich kropelek (*microvesicular steatosis*), które zlewają się i ostatecznie wypełniają całą komórkę wątroby trójglicerydami (*macrovesicular steatosis*). Przyczyną stłuszczenia wątroby zwykle są: otyłość, cukrzyca i alkoholizm. Wirusowe zapalenie wątroby w.z.w. typu C i leki (np. tetracykliny) również mogą spowodować stłuszczenie wątroby. Zmiany stłuszczeniowe komórek są odwracalne, ale w niektórych przypadkach może im towarzyszyć zapalenie (*steatohepatitis*).

Zapalenie pęcherzyka żółciowego (cholecystitis). Związane często z obecnością kamieni żółciowych lub z infekcją bakteryjną.

Zespół wątrobowo-nerkowy. Niewydolność nerek przebiegająca ze skąpomoczem (oliguria), występująca w końcowym stadium chorób wątroby (marskość wątroby), powiązana z puchliną brzuszną.

Żółtaczka (icterus). Żółte zabarwienie skóry i śluzówek rozwijające się z powodu hiperbilirubinemii. Odzwierciedla odkładanie bilirubiny w tkankach. Żółtaczka staje się widoczna, gdy stężenie bilirubiny we krwi przewyższa 2 mg/dl.

Żółtaczka jąder podkorowych mózgu (kernicterus). Zaburzenie czynności mózgu spowodowane przez odkładanie bilirubiny w zwojach podstawy mózgu. Zwykle spowodowane przez niedokrwistość hemolityczną, u niemowląt, wskutek niezgodności grup krwi między matką a płodem lub długotrwałą hiperbilirubinemią, jak w zespole Criglera-Najjara typu I.

Żółtak, kępki żółte (xanthoma) Żółta grudka skóry, mająca strukturę płytki lub guzka, spowodowana przez hiperlipidemię. Jest skutkiem pierwotnej, żółciowej marskości wątroby i wynika z hipercholesterolemii. Występuje w pierwotnych zaburzeniach metabolizmu lipidów. Jeśli znajduje się w okolicy powiek, zwany jest *xanthelasma*.

Choroby wątroby

Autoimmunologiczne zapalenie wątroby. Choroba z autoagresji, w przeważającej mierze występująca u młodych kobiet. Występują u nich przeciwciała przeciwmięśniowe dotyczące mięśni gładkich (*antismooth muscle antibodies – ASM*), przeciwciała przeciwnądrowe (*antinuclear antibodies – ANA*) lub inne choroby autoagresyjne. Dobrze reaguje na leczenie kortykosteroidami, ale może przechodzić w marskość wątroby.

Choroba alkoholowa wątroby. Szereg chorób wynikających z alkoholizmu, m.in. stłuszczenie, alkoholowe zapalenie stłuszczeniowe i alkoholowa marskość wątroby.

Stłuszczenie wątroby prawie zawsze występuje u pacjentów nadużywających alkoholu. Alkoholowe zapalenie wątroby i marskość rozwijają się tylko u niektórych alkoholików.

Choroba Wilsona. Rzadka autosomalna recesywna choroba genetyczna, charakteryzująca się nagromadzeniem miedzi w wątrobie i innych tkankach. Marskość wątroby rozwija się wraz z zajęciem zwojów podstawy mózgu, co powoduje parkinsonizm. W badaniu okulistycznym lampą szczelinową stwierdza się na obwodzie rogówki zgniózliony pierścień (pierścień Keysera-Fleischera).

Dziedziczna hemochromatoza. Choroba genetyczna zależna od mutacji genu HFE kodującego regulator wchłaniania żelaza w jelicie cienkim. Charakteryzuje się nadmiernym wchłanianiem jonów żelaza z pokarmu. Nadmiar żelaza jest przechowywany w organizmie, powodując uszkodzenia różnych tkanek. Najczęstsze powikłania zaburzeń wchłaniania żelaza to: marskość wątroby, cukrzyca, przebarwienia skóry, artropatia i kardiomiopatia.

Guzy wątroby. Guzy wątroby można sklasyfikować jako łagodne albo złośliwe. Zwykle guz łagodny jest naczyniakiem. Inne guzy łagodne to gruczolak wątrobowokomórkowy i ogniskowa hiperplazja. Nowotwory złośliwe mogą być pierwotne lub przerzutowe. Do pierwotnych nowotworów wątroby należą: rak wątrobowokomórkowy (*carcinoma hepatocellulare*), rak przewodów żółciowych (*cholangiocarcinoma*) i naczyniakomięsak wątroby (*angiosarcoma*). Nowotwory innych tkanek mogą dawać przerzuty do wątroby. Przerzuty nowotworowe są najczęstszą postacią guzów wątroby.

Marskość wątroby. Przewlekłe schorzenie wątroby powodujące jej niewydolność. Tkanka wątroby zmienia wielkość i kształt, zostaje podzielona na małe guzki przez rozwijającą się tkankę łączną. Najczęstsze przyczyny marskości to alkoholizm i wirusowe zapalenie wątroby typu C. U 15–20% pacjentów nie można ustalić przyczyny marskości wątroby, nazywana jest wówczas kryptogenną.

Niealkoholowe stłuszczenie wątroby. Przewlekłe schorzenie wątroby nieznanego pochodzenia, w którym dochodzi do stłuszczenia hepatocytów, zwłóknienia międzypłatowego i ogniskowych nacieków komórek zapalnych. Powoduje nadciśnienie wrotne i może przechodzić w marskość wątroby.

Niedobór α_1 – antytrypsyny. Choroba genetyczna związana z chorobami wątroby i płuc. Zajęcie wątroby daje objawy przewlekłego zapalenia albo marskości wątroby. Objawy występują w każdym przedziale wiekowym. Ten defekt genetyczny jest najczęstszą przyczyną zapalenia wątroby u noworodków.

Ostre zapalenie wątroby. Zapalenie wątroby o nagłym początku. Żółtaczka lub inne objawy występują stosunkowo krótko.

Pierwotna marskość żółciowa wątroby. Autoimmunologiczne schorzenie wątroby, głównie dotykające kobiet. Jest to nieropne zapalenie dróg żółciowych, powodujące ich uszkodzenie, postępującą żółtaczkę i marskość wątroby. Inne objawy obejmują świąd, kępki żółte (*xanthelasma*) i biegunkę tłuszczową. Obecność przeciwciał antymitochondrialnych potwierdza rozpoznanie.

Pierwotne stwardniające zapalenie dróg żółciowych. Choroba nieznanego pochodzenia, ale przeważa opinia o jej immunologicznej przyczynie. W 60–70% przypadków chorobie towarzyszy wrzodziejące zapalenie jelit. Dla rozpoznania istotna jest cholangiografia uwidaczniająca typowe, „podobne do kiełbasy” (*sausage-like*), zwężenia i poszerzenia śródwątrobowych i pozawątrobowych dróg żółciowych. W biopsji wątroby

stwierdza się koncentryczne zwłóknienie obejmujące duże i średnie przewody żółciowe. Choroba ma skłonność do przechodzenia w marskość wątroby.

Przewlekłe zapalenie wątroby. Przewlekłe zapalenie wątroby najczęściej jest spowodowane przez wirusowe zapalenie wątroby C. Przewlekłe zapalenie tego typu może mieć przebieg bezobjawowy lub prowadzić do marskości wątroby. Podobne zmiany można stwierdzić w różnych immunologicznych chorobach wątroby i schorzeniach wątroby związanych z zażywaniem leków i narkotyków.

Ropień wątroby. Umiejscowione ropne zapalenie wątroby spowodowane przez bakterie. Zakażenie dochodzi do wątroby przez drogi żółciowe (ropień żółciowy) lub odgałęzienia żyły wrotnej (ropień pochodzenia żylnego, *pyelophlebitis*).

Zapalenie dróg żółciowych. Zapalenie wewnątrzwątrobowych lub zewnątrzwątrobowych dróg żółciowych. Może mieć charakter ropny przy zakażeniach bakteryjnych lub być nieropny w różnych chorobach z autoagresji (np. marskość żółciowa pierwotna wątroby).

Zespół Budda-Chiariego. Zespół spowodowany przez zakrzepicę żył wątrobowych i znaczne powiększenie wątroby z powodu zastojów krwi. Najczęściej jest powikłaniem chorób hematologicznych, takich jak czerwienica, białaczka czy trombofilia.

Zespół Criglera-Najjara. Dziedziczna niesprężona hiperbilirubinemia wywołana przez całkowite lub względne niedobory glukuronylotransferazy w komórkach wątroby.

Zespół Dubina-Johnsona. Dziedziczna sprężona hiperbilirubinemia, przebiegająca z niewielką, łagodną żółtaczką. Spowodowana przez utrudnienie wydalania bilirubiny z hepatocytów z powodu zaburzeń czynności rodziny białek transportera ABC (*ATP-binding cassette*).

Zespół Gilberta. Choroba genetyczna charakteryzująca się nawrotowymi atakami żółtaczki spowodowanej przez niesprężoną hiperbilirubinemię. Spowodowany mutacją genu kodującego glukuronylotransferazy urydyny.

Prawidłowa struktura i czynność

ANATOMIA

Następujące aspekty makroskopowej anatomii wątroby są najważniejsze (1) umiejscowienie, (2) wielkość i kształt, (3) anatomiczne powiązania z innymi narządami jamy brzusznej i (4) ukrwienie.

Wątroba położona jest podprzeponowo w prawym górnym kwadrancie brzucha, głównie w obrębie klatki piersiowej.

Wątroba znajduje się w prawym górnym kwadrancie brzucha w dolnej części klatki piersiowej (ryc. 8-2). Jej powierzchnia dogłówna styka się z przeponą. Z klinicznego punktu widzenia te fakty anatomiczne są ważne z następujących powodów:

- Wątrobę można zlokalizować przez opukiwanie ścian klatki piersiowej. W odróżnieniu od donośnego dźwięku nad płuc opukiwanie wątroby przynosi dźwięk stłumiony. Odległość między górną i dolną granicą stłumienia pozwala na oszacowanie wielkości wątroby.

- Podczas każdego wdechu wątroba zostaje przesunięta do dołu przez rozciągnięte płuca i jej przedni brzeg jest wyczuwalny pod prawym łukiem żebrowym podczas głębokiego wdechu.
- Biopsję przezskórną wątroby wykonuje się przez przestrzeń międzyżebrową.

Wielkość i kształt wątroby są stosunkowo stałe, ale w warunkach patologicznych mogą ulec zmianie.

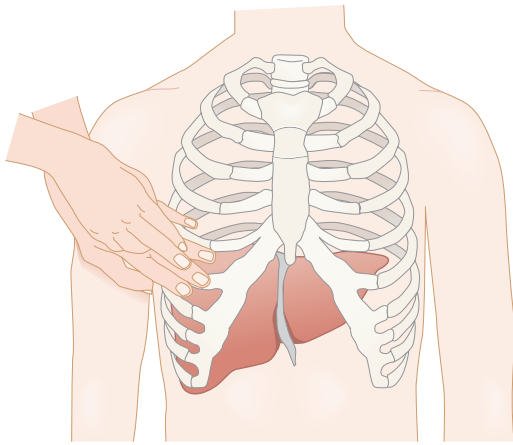
Wątroba ma kształt zbliżony do stożka. Składa się z większego płata prawego, który stanowi podstawę piramidy, i mniejszego lewego płata, który formuje jej szczyt. Więzadło sierpowate na przeponowej powierzchni wątroby tworzy granicę dzielącą dwa płaty. Płaty główne dzielą się na mniejsze segmenty, z których każdy ma odrębne ukrwienie. Podział nie jest ważny czynnościowo, ale ma istotne znaczenie dla chirurgów wykonujących częściową hepatektomię.

Wymiary wątroby zależą od wielkości ciała. Przeciętnie w linii środkowo-mostkowej wymiar wątroby wynosi 13 cm. Wielkość wątroby można określić przez opukiwanie albo przez łączne opukiwanie i osłuchiwanie. Metodą tą niestety brakuje precyzji i powtarzalności. Dokładniejsze pomiary można uzyskać za pomocą ultrasonografii lub obrazowania radiologicznego. Ultrasonografia pozwala również na ocenę prawidłowego kształtu i struktury powierzchni; kształt wątroby może być nieregularny i może ona zawierać guzy. Zmiany te są widoczne w tomografii komputerowej (TK).

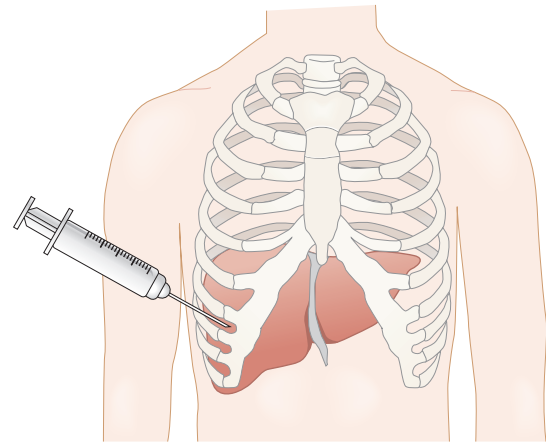
Patologicznie zmieniona wątroba może być prawidłowej wielkości, powiększona lub pomniejszona.

- **Wątroba prawidłowej wielkości.** W przebiegu większości chorób wielkość wątroby nie zmienia się istotnie.
- **Powiększenie wątroby (hepatomegalia).** Powiększenie wątroby może mieć liczne przyczyny. Najczęstszą przyczyną jest *zastoinowe powiększenie wątroby*, spowodowane niewydolnością prawego serca i następowym zastojem krwi w wątrobie. *Zapalne powiększenie wątroby* występuje w ostrym wirusowym zapaleniu wątroby. *Metaboliczne powiększenie wątroby* jest widoczne w cukrzycy, charakteryzującej się nagromadzeniem lipidów i glikogenu w hepatocytach. Wrodzone błędy metabolizmu, takie jak glikogenoza typu I (choroba von Gierkego) albo galaktozemia, mogą spowodować powiększenie wątroby u niemowląt i dzieci. Alkoholizm jest przyczyną nagromadzenia tłuszczu w komórkach wątroby i jej powiększenia. *Nowotworowe powiększenie wątroby* jest spowodowane przez pierwotne guzy wątroby lub obecność przerzutów.
- **Pomniejszenie wątroby.** Zmniejszenie wielkości wątroby jest typowe dla końcowych etapów jej niewydolności. *Ostra martwica wątroby* zmniejsza jej wielkość o połowę. W czasie operacji stwierdza się niewielką, miękką wątrobę z pomarszczoną torebką. *Wątroby marskie* również są pomniejszone. W odróżnieniu od ostrej martwicy wątrobowej małe marskie wątroby są twarde i guzkowate.

A

B

Ryc. 8-2. Topografia wątroby. Wątroba znajduje się w prawym górnym kwadrancie brzucha w dolnej części klatki piersiowej. **A.** Jej wielkość można określić przez opukiwanie lub ultrasonograficznie. **B.** Igła biopsyjna wprowadzona przez przestrzeń międzyżebrową.

Uwaga

- > Więcej niż połowa pacjentów, u których fizykalnie stwierdzono powiększenie wątroby, nie ma żadnych objawów schorzenia wątroby.
- > Jeśli fizykalnie stwierdza się, że brzeg wątroby jest twardy lub zawiera wyraźne guzki, sugeruje to obecność raka, a nie marskości wątroby.

Wątroba ma stosunkowo ograniczoną ruchomość i jest połączona przez drogi żółciowe z jelitem.

Wątroba jest osłonięta fałdami otrzewnej, które wraz z więzadłem sierpowatym utrzymują ją w pozycji podprzeponowej. Otrzewna pokrywająca wątrobę zwana jest *torebką Glissona*. Na trzewnej powierzchni wątroby otrzewna pokrywa struktury wnękowe (np. pęcherzyk żółciowy), tworząc sieć mniejszą, otaczającą żyłę wrotną, tętnicę wątrobową i pozawątrobowe przewody żółciowe (ryc. 8-3).

Uwaga

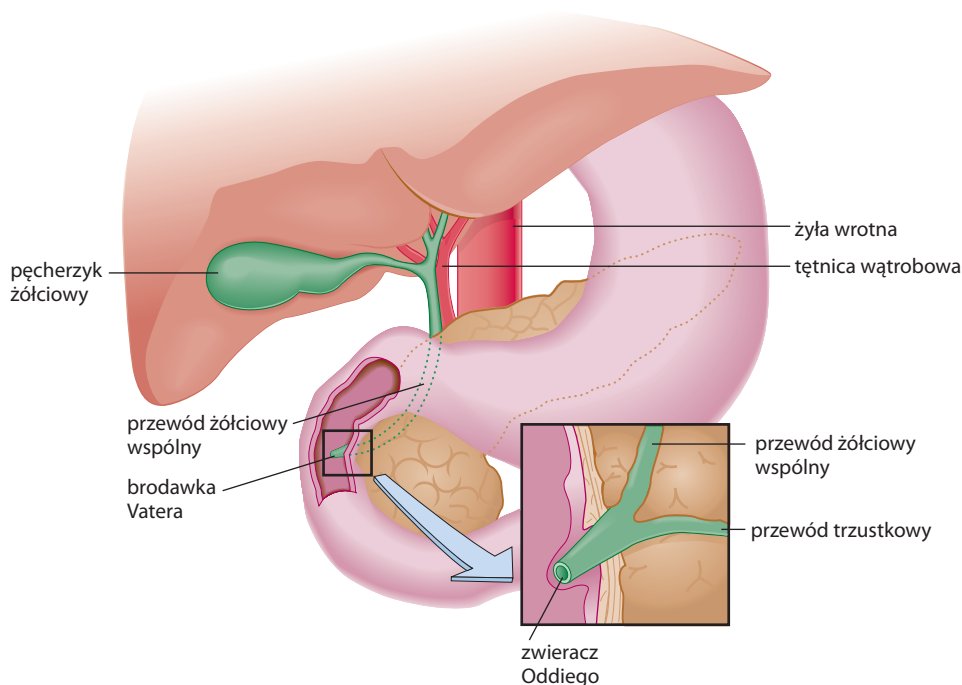
- > Torebka Glissona ma unerwienie czuciowe.
- > Żylne przekrwienie wątroby powoduje napięcie torebki i ból.
- > Torebkę znieczula się przed wykonaniem biopsji wątroby.

Pozawątrobowe przewody żółciowe zaczynają się jako przewody wątrobowe, które łączą się w przewod wątrobowy wspólny. Przewód wątrobowy wspólny łączy się z przewodem pęcherzykowym i od tego miejsca jest nazywany *przewodem żółciowym wspólnym* lub *ductus choledochus*. Przechodzi on przez głowę trzustki i łączy się z głównym przewodem trzustkowym, uchodząc w dwunastnicy na brodawce Vatera.

Przepływ żółci z wątroby do dwunastnicy zależy od równowagi między produkcją a zapotrzebowaniem. Regulowany jest przez zwieracz Oddiego, który składa się z warstwy mięśni gładkich, otaczających przewod żółciowy wspólny, przewod trzustkowy i brodawkę Vatera. Zwieracz Oddiego ma unerwienie współczulne i przywspółczulne, pierwsze powodujące jego rozluźnienie, a drugie jego skurcz. Cholecystokinina – hormon polipeptydowy uwalniany przez komórki jelitowe – ułatwia przepływ żółci do dwunastnicy przez jednoczesne rozluźnienie zwieracza Oddiego i skurcz pęcherzyka żółciowego.

Zwieracz Oddiego spełnia trzy funkcje: (1) reguluje przepływ żółci i soków trzustkowych do dwunastnicy, (2) zapobiega zwrotnemu napływowi z dwunastnicy zawartości jelitowej do dróg żółciowych i trzustki i (3) ułatwia wypełnianie pęcherzyka żółcią wątrobową.

Po przyjęciu pokarmu zwieracz Oddiego rozluźnia się, co pozwala na przepływ rozcieńczonej żółci wątrobowej do dwunastnicy. W okresie międzytrawiennym zwieracz Oddiego kurczy się i żółć ze wspólnych wątrobowych dróg żółciowych nie może przepłynąć do dwunastnicy; zostaje skierowana do pęcherzyka żółciowego, gdzie jest zagęszczana i przechowywana. Obecność pęcherzyka nie jest konieczna do wydalania żółci, o czym świadczy to, że może on być usunięty operacyjnie bez istotnych konsekwencji.

Ryc. 8-3. Anatomia wątroby. Wątrobę pokrywa torebka Glissona – warstwa otrzewnej, która również tworzy sieć mniejszą. We wnętrzu wątroby znajdują się najważniejsze struktury anatomiczne: tętnica wątrobowa, żyła wrotna i pozawątrobowe drogi żółciowe, łączące wątrobę z dwunastnicą. Połączenie wspólnego przewodu żółciowego i trzustkowego tworzy brodawkę Vater, pokrytą mięśniami gładkimi zwieracza Oddiego.

Uwaga

- > Przedłużające się i nieregularne skurcze zwieracza Oddiego mogą spowodować zwrotny napływ żółci do trzustki i zapalenie trzustki.
- > Niewydolny skurcz zwieracza Oddiego może ułatwiać wejście bakterii do przewodu żółciowego wspólnego. Bakterie mogą spowodować wstępujące zapalenie dróg żółciowych.

Wątroba ma podwójne unaczynienie.

W warunkach prawidłowych wątroba jest wypełniona krwią, która stanowi około 30% całkowitej masy wątroby. Wątrobę można uważać za zbiornik krwi, ponieważ zawiera około 15% całkowitej krwi krążącej. Zbiornik ten może zwiększać swoją pojemność w określonych warunkach: we wstrząsie krążeniowym albo przewlekłej niewydolności serca zawartość krwi w wątrobie może znacznie wzrastać.

Wątroba ma podwójne unaczynienie. *Tętnica wątrobowa*, gałąź tętnicy wątrobowo-dwunastniczej, odchodząca od pnia trzewnego, dostarcza krwi tętniczej, która stanowi 25–30% całkowitego przepływu wątrobowego krwi. *Żyła wrotna*, duża bezzastawkowa żyła, prowadząca krew żylną z jelit, żołądka, trzustki i śledziony dostarcza pozostałe 70–75% krwi. Krew

żylna opuszcza wątrobę przez żyły wątrobowe, które dochodzą do żyły głównej dolnej.

Żyła wrotna i tętnica wątrobowa po wejściu do wnętrza wątroby dzielą się na mniejsze gałęzie aż do osiągnięcia okolicy wrotnej zrazików lub gronek. Krew wrotna dociera do zatok i zbiera się w żyłkach końcowych. Z końcowych żyłek wątrobowych przepływa do większych żył, które w końcu tworzą główną żyłę wątrobową. Żyła wątrobowa łączy się z żyłą próżną dolną, przez którą wątrobową krew żylna dociera do prawego przedsionka.

Żyła wrotna i jej odgałęzienia stanowią niskociśnieniowy zbiornik krwi. Ciśnienie krwi w układzie wrotnym wynosi 3–10 mm Hg, zmieniając się zależnie od pozycji ciała i fazy oddychania. Kaszel, próba Valsalvy, ucisk brzucha chwilowo podwyższają ciśnienie wrotne. Fizjologiczne i okresowe wzrosty ciśnienia wrotnego krwi różnicuje się z *nadciśnieniem wrotnym*, określanym jako trwały wzrost ciśnienia wrotnego krwi do wartości ponad 12 mm Hg.

Nadciśnienie wrotne w większości przypadków jest skutkiem schorzenia wątroby. Utrudnienie przepływu krwi wrotnej przez wątrobę i wzrost ciśnienia wrotnego ponad 20 mm Hg powoduje powstanie dodatkowych połączeń naczyńiowych, *krążenie oboczne*, pomiędzy krążeniem wrotnym a ogólnoustrojowym systemem żylnym. Zespoleń te powstają wskutek poszerzenia i ponownego otwarcia małych żył, które zwykle łączą żyłne systemy wrotne i ogólnoustrojowe. W warunkach